UOT 32:93/94

XƏYYAM İSMAYILZADƏ
Bakı Dövlət Universiteti
Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının dosent əvəzi,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
Ekonika22@yahoo.com

XX ƏSRİN 90-CI İLLƏRİNDƏ ABŞ-ÇXR MÜNASİBƏTLƏRİNİN ZƏİFLƏMƏSİ NƏTİCƏSİNDƏ BAŞ VERƏN DƏYİŞİKLİKLƏR

Məqalədə soyuq müharibə bitdikdən sonra XX əsrin sonlarına yaxın ABŞ-ÇXR ikitərəfli münasibətlərinin kəskinləşməsi və zəifləməsi fonunda baş verən dəyişikliklər haqqında məlumat verilir. Buna səbəblər kimi SSRİ-nin süqut etməsi, qlobal təhdidlərin artması, avropa siyasətində baş verən dəyişikliklər və müasir dünya siyasətində çoxqütblü sistem uğrunda mübarizə göstərilmişdir ki, bütün bunlar hərtərəfli şəkildə tədqiq olunmuşdur.

Açar sözlər: ABŞ, ÇXR, XX əsr, Asiya-Sakit Okean İqtisadi Əməkdaşlığı (APEC), Beynəlxalq Valyuta Fondu, Dünya Bankı, soyuq müharibə, ikitərəfli münasibətlər, qloballaşma, çoxqütblü sistem.

Giriş. XX əsrin sonlarına yaxın soyuq müharibənin bitməsi ilə ABŞ-ÇXR münasibətlərində ciddi dəyişikliklər meydana gəlmişdi. Əlaqələrin müasir dövrünü təhlil edərkən onu iki mərhələyə bölmək olar: Tiananmen hadisələrindən 11 sentyabr terror hücumlarına qədər olan əlaqələrin zəifləmə dövrü (1989-2001); 2001-ci ildən sonrakı yaxınlaşma və əlaqələrin bərpası dövrü. Tiananmen hadisələri dünya gündəminə düşdükdən sonra insan haqlarının ciddi pozulması Çinin dünyadakı nüfuzuna xələl gətirdi. Xüsusilə ABŞ-la əlaqələr əvvəlki tempini itirməyə başladı, lakin tamamilə qırılmadı. Bunun əsas səbəbi iki ölkə arasında iqtisadi və ticarət münasibətlərinin qarşılıqlı xarakter daşıması idi.

1989-cu ildə 21 ölkənin iştirakı ilə Asiya-Sakit azad ticarət zonasının yaradılması məqsədilə Asiya-Sakit Okean İqtisadi Əməkdaşlığı (APEC) təsis edildi. Təşkilata üzv dövlətlərin iqtisadiyyatları dünya iqtisadiyyatının yarıdan çoxunu təşkil edirdi. Təşkilatın ilk görüşü Avstraliyada baş tutdu, ancaq Çin məlum hadisələrə görə dəvət olunmadı. 1991-ci ildə Cənubi Koreyada keçirilən ikinci görüşdə isə Çin dəvət edilmişdi. Həmçinin Honq Konq və Tayvan da iqtisadi birlik statusu verilərək burada iştirak edirdi. Çinin 1991-ci ildə APEC-ə üzv olması və eyni ildə "Nüvə silahlarının yayılmaması haqqında müqavilə"ni (NSYHM) imzalaması ABŞ və Çinin nisbətən yaxınlaşmasında rol oynadı [1, s.129]. 1993-cü ildə APEC-in növbəti görüşü ABŞ-da keçirildi və heyətlər arasında yaxın təmas müşahidə olundu. Çin prezidenti Tsyan Tsemin və ABŞ prezidenti Bil Klinton bir araya gəldi. Buna baxmayaraq, münasibətlər əvvəlki intensivliyinə qayıtmamışdı. Münasibətlərdə zəifləmənin digər səbəblərindən biri də SSRİ-nin süqut etməsi ilə qlobal təhdidin aradan qalxması, başqa sözlə desək, Çinlə strateji əməkdaşlığın əhəmiyyətinin azalması idi. 1990-cı illərin əvvəlində münasibətlərin normallaşmağa doğru getdiyi güman olunsa da, 1995-ci ildə Tayvan lideri Li Tenq Huinin ABŞ-a səfər etməsi ilə münasibətlər yenidən kəskinləşdi [1, s.130]. Çin bu addıma sərt cavab verərək Vaşinqtondakı səfirini geri çağırdı, ABŞ və Tayvan rəsmiləri ilə baş tutacaq yüksək səviyyəli görüşləri təxirə saldı, Tayvanın şimal sahillərində donanmasını gücləndirdi. Gərginlik davam etdiyi müddətdə APEC görüşləri yenidən uzlaşmaq üçün əlverişli vasitə kimi görünürdü və belə bir görüş prezident T.Tseminin ABŞ-a səfər etməsi ilə baş tutmuşdur. Təxirə salınan bir çox məsələlər yenidən gündəmə qazandırılmış və müzakirələrə yenidən start verilmişdi. 1997-ci ilin oktyabrında hər iki dövlət başçısı birgə çıxış edərək "Çin-ABŞ birgə bəyannaməsi"ni elan etmişdilər [2, s.3]. Bəyannamə qurucu strateji əməkdaşlığın vacibliyini əks etdirirdi. 1998-ci ildə B.Klinton Çinə səfər etdi və eyni zamanda Tayvan məsələsi ilə bağlı ABŞ hökumətinin bəzi güzəştlərə gedəcəyini bildirdi. Tarixdə "üç yox siyasəti" (three no's policy) kimi yadda qalan razılaşmaya əsasən ABŞ heç vaxt bu üç variantı dəstəkləməməli idi: Tayvanın müstəqilliyini tanımaq; "iki Çin" və ya "bir Çin-bir Tayvan" siyasətini qəbul etmək; Tayvanın beynəlxalq təşkilatlara üzvlüyünü dəstəkləmək [1, s.131]. 1999-cu ildə əlaqələr

yaxınlaşma fazasında ikən ABŞ-ın Kosovaya müdaxiləsi və nüvə qalmaqalları yaxınlaşma prosesinə yenidən kölgə saldı. Xüsusilə, ABŞ-ın Yuqoslaviyadakı Çin konsulluğunu bombalaması anti-amerikan əhval-ruhiyyəni daha da artırdı. NATO qüvvələrinin BMT-nin razılığı olmadan və Rusiya ilə Çinin görüşlərinə məhəl qoymadan öz məkanına məxsus olmayan Kosovaya müdaxiləsi təhdid kimi qiymətləndirildi. Çünki Rusiya və Çin də Yuqoslaviyada olduğu kimi etnik cəhətdən qarışıq və çoxmillətli idi. Belə bir üsyan hərəkatının domino effekti yaratma qorxusu müdaxiləni Çin və Rusiya üçün təhdid mənbəyinə çevirirdi. Konsulluğun bombalanması isə Çində etirazlara və sərt reaksiyalara səbəb oldu. Bombanlama zamanı üç nəfər öldü, iyirmidən çox adam yaralandı. Prezident Klinton baş verənlərin böyük xəta olduğunu və belə bir hadisənin gerçəkləşdiyi üçün məyus olduğunu diqqətə çatdırdı. Həmin vaxtda Çindəki ABŞ səfirliyinin qarşısında etiraz aksiyaları keçirilirdi. Çin hökuməti hadisələri qınamış və sərt reaksiya göstərmiş olsa da, iqtisadi əlaqələri ön plana qoyaraq əməkdaşlığa zərər vuracaq addımlar atmaqdan imtina etdi. Hadisələrin yaşandığı tarix Tiananmen hadisələrinin onuncu ildönümünə müvafiq gəlirdi və Çin ildönümün xatırlanmaması üçün bu vəziyyətdən istifadə etməyə çalışırdı [3, s.36].

İqtisadi sahədə aparılan islahatlar Çinin həyat tərzinə də öz təsirini göstərir, insanlar modernləşmə dövrünə uyğunlaşmağa çalışırdılar. Onların bir qismi ölkədə demokratiyanın olmamasından şikayətlənir, bir qismi isə dünyaya açılmaqdan narahatlıq duyurdu. 1989-cu il hadisələrindən əvvəl də kiçik miqyaslı küçə etirazları və nümayişlər olmuşdu. Xalqın narazılığı və digər problemlər birləşərək Tiananmen hadisələrini ortaya çıxardı. Onun əsas səbəbləri kimi bunları göstərmək olar: insan haqlarının bərpası və demokratiya tələbləri; 1978-ci ildən tətbiq olunan sosial-iqtisadi islahatlar və yeni dövrə uyğunlaşma problemləri; kommunizmin süqutunun sürətləndiyi dövrdə sistemə qarşı ayaqlanmanı şərtləndirən təbii amillər. ABŞ Tiananmen hadisələri ilə əlaqədar Çinə silah embarqosu tətbiq etdi. Bu embarqoya bir neçə dövlət də qoşuldu. Onun Çin üçün mənfi təsirləri olduğu kimi, müsbət tərəfləri də var idi. Belə ki, o, müdafiə sənayesini öz imkanları hesabına, daxili istehsalını artırmaqla inkişaf etdirdi. Soyuq müharibənin bitməsi qərb dünyası ilə əlaqələrdə problemlərə yol açsa da, Sovet Rusiyasının parçalanması ilə Çinin sərhəd münaqişələri öz həllini tapmağa başladı. O, keçmiş Sovet respublikaları ilə Şanxay Əməkdaşlığı ətrafında birləşərək həm sərhəd məsələlərini həll etməyə çalışır, həm də regionda yeni qüvvələr balansı yaradaraq təhdidləri aradan qaldırırdı. ABŞ-la əlaqələrin pisləşdiyi dövrdə ənənəvi münaqişələrdə yenə onunla üz-üzə gəlir, Tayvan, demokratiya, öz müqəddəratını təyinetmə hüququ, daxili məsələlərə müdaxilə ilə bağlı problemlər yaşayırdı. 1990-cı illərin sonunda Honq Konq və Makaonun statusu ilə bağlı məsələ öz həllini tapmışdır. Müvafiq olaraq İngiltərənin və Portuqaliyanın müstəmləkəsi olan bu bölgələrin icarə müddətləri bitdikdən sonra Çinə geri verilmiş, ancaq muxtar özünüidarəetmə statusları saxlanılmışdır. Qərb ilə əlaqələr durğunluq mərhələsində ikən Çin region dövlətləri ilə yaxınlaşmağa önəm verməyə başladı. Qeyd oldunduğu kimi, o, Sovet Rusiyasının dağılmasından sonra sərhəd münaqişələrini həll etmək üçün müstəqil respublikalarla danışıqlara başladı. 1992-ci ildə Çin, Rusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan regional təhlükəsizlik və sərhəd münaqişələri kimi məsələləri müzakirə etmək üçün bir araya gəldilər. 1996-cı ildə həmin dövlətlərin imzaladığı Şanxay paktı enerji və təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlığın əsasını qoydu. 1990-cı illərdən Çinin enerji tələbatı artmağa başlamışdı, nəticədə o, enerji nəqlini həyata keçirmək üçün təhlükəsiz yollar axtarırdı. Bu, enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində atılan ilk addımlardan biri idi. ABŞ-la əlaqələr Tayvan böhranına (1995) görə daha da pisləşdi, eyni zamanda Çin qonşu ölkələrlə yaxınlaşaraq əməkdaşlıq qurmağa çalışırdı. Şanxay müqaviləsinin imzalanması ilə onu imzalayan tərəflər sərhəd zonalarından ordularını geri çəkir və qarşılıqlı təhdid aradan qalxırdı. Bundan əlavə, Şanxay Əməkdaşlığı regionda terrorizm, separatçılıq, qeyri-qanuni işlərin qarşısının alınmasında əsas rol oynamağa başladı [1, s.131].

Çinin iqtisadi təşəbbüsləri onu Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dünya Bankı ilə əməkdaşlığın miqyasını artırmağa yönəltmiş, Tariflər və Ticarət üzrə Baş Sazişə (GATT) qoşulmaq üçün səylərini artırmışdır. Soyuq müharibə dövründə başlayan ABŞ-Çin ticarət əlaqələri daima artan istiqamətdə inkişaf etmişdir. Hətta bunu əlaqələrin durğunluq yaşadığı 1990-cı illər üçün də demək olar. Çinin beynəlxalq ticarətdə fəal rol oynaması ABŞ-ın Çin bazarından asılılığını sürətləndirmişdi. 1985-ci ildə ölkələrin ixracat-idxalat nisbətləri yaxın olsa da, 1990-cı illərdə ticarət əlaqələrinin genişlənməsi daha çox Çinin leyhinə çevrilmişdi. Bu nisbətdə geriyə getmək ABŞ üçün çətin görünürdü və o, getdikcə

Çindən asılı vəziyyətə düşürdü. Artan xarici ticarət kəsirləri də bir tərəfdən ABŞ iqtisadiyyatına mənfi təsir göstərirdi. 1980-90-cı illərdə bu kəsir fərqi 95 mlrd. dollar artaraq dörd dəfə çoxalmış, 1999-cu ildə isə 310 mlrd. dollara çatmışdı. Həmin dövr üçün Çində bu rəqəmlər daha kiçik olmuşdur. Belə ki, 1980-1990-cı illərdə kəsirin miqdarı 2 mlrd. dollardan 9 mlrd. dollara qalxmışdır. 1999-cu ilə görə bu rəqəm təqribən 20 mlrd. dollara bərabərdir. Bu onu göstərir ki, Çin ABŞ-ın ən önəmli ticarət ortaqlarından biridir, hətta, birincisidir və onun Çindən iqtisadi asılılığı durmadan artır [4, s.55-61].

1980-ci illərdən etibarən Çinin daxili həyatında ciddi dəyişikliklər baş verdi. Sosial-iqtisadi islahatlar nəticəsində kənd təsərrüfatı və sənayenin inkişafında inqilabi yeniliklər meydana gəldi. 1985-90-cı illər iqtisadi inkişafın getdikcə özünü büruzə verdiyi dövr idi. Soyuq müharibə erası başa çatdığı dövrdə Çin iqtisadiyyatı çiçəklənmə mərhələsini yaşayırdı. İqtisadiyyatın inkişafına ABŞ-Çin əlaqələrinin təsiri inkaredilməz idi. 1980-ci illərin sonuna yaxın Sovet Rusiyasının tamamilə zəifləməsi isə ABŞ-ın nöqteyi-nəzərindən Çinin əhəmiyyətini azaldırdı. Tiananmen hadisələrinin də baş verməsi ilə əlaqələr qopma nöqtəsinə gəldi. ABŞ-Çin əlaqələrində 1990-2000-ci illər incələndikdə əlaqələrdəki əvvəlki intensivlik müşahidə edilmir, ara-sıra kiçik yaxınlaşmaların baş verməsi, lakin bu yaxınlığın çox da irəli getmədiyi nəzərə çarpırdı. Xüsusilə, çoxtərəfli əməkdaşlıq yolları ilə münasibətləri düzəltməyə çalışan Çin ABŞ-ın diqqətindən kənarda qalırdı. Siyasi müstəvidə əlaqələr minimuma ensə də, iqtisadi əlaqələrdə geriləmə müşahidə olunmamışdır. Bunun arxasında qarşılıqlı iqtisadi maraqlar, xüsusilə, ticarət əlaqələrini əngəlləyəcək maneələrin olmaması üçün göstərilən səylər dururdu. 1995-2000-ci illər arası Çinin illik iqtisadi artımında düşmə müşahidə olundu. Əsrin sonunda iqtisadi artım 8%-ə doğru gerilədi. Bunun səbəbləri, əsasən, Çinin daxili iqtisadi problemləri, sənaye və texnologiya sahəsində çatışmazlıqların olması ilə əlaqədar idi. On ildən çox davam edən durğunluq dövrü yeni əsrdə əlaqələrin yaxınlaşması və bərpa olması ilə sona çatdı. Çin iqtisadi inkişafda yüksəlişə keçərkən ABŞ-da terror hücumlarının baş verməsi ilə beynəlxalq münasibətlər yeni mərhələyə girdi. Beynəlxalq terrorizmlə mübarizə və ortaq strateji maraqların olması ABŞ-Çin yaxınlaşmasında təkanverici rol oynadı.

XX əsrin 80-90-cı illərində siyasi proseslərlə bağlı Sovet İttifaqının süquta uğraması və "soyuq müharibə"nin sona çatması ilə əlaqədar formalaşan dünya geosiyasi vəziyyətində dəyişikliklər beynəlxalq arenada qüvvələrin yerləşdirilməsində radikal dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Formalaşan yeni dünya nizamında əsas rol ABŞ-a məxsusdur [5, s.541].

1980-90-cı illər ərzində beynəlxalq arenada qüvvələr nisbətinin qəfil dəyişməsi Çinin xarici siyasətində bir sıra düzəlişlər olunmasına səbəb oldu. 80-ci illərin sonunda praktiki olaraq sovet-amerikan və sovet-çin münasibətlərində əsas ziddiyyətlərin güclənməsi və eyni zamanda Çin-Amerika münasibətlərinin qeyri-konfliktliliyi "böyük üçbucaq" geosiyasi strukturu yoxa çıxmışdır. Tyanmendə olan hadisələr Çinin ABŞ və digər Avropa dövlətləri ilə münasibətlərinin pisləşməsinə, eyni zamanda, SSRİ-də koordinal dəyişikliklərə gətirib çıxarması Çin rəhbərlərini ABŞ-ın beynəlxalq aləmdə həddindən artıq hegemonluğuna qarşı vasitə kimi "üçtərəfli münasibətlər"in yaradılması məsələsinə baxmağa vadar etdi. Dünyanın ikiqütblü sistemdən ABŞ-ın müəyyənedici rol oynadığı birqütblü dünya nizamına çevrilməsi, Rusiyanın dünya siyasətinin bütün istiqamətlərində ABŞ ilə qarşıdurması Koreyanı ABŞ üçün ideoloji cəhətdən qəbuledilməz olan milli inkişaf modelini irəli sürməyə vadar etmişdir [5, s.542].

Beynəlxalq şəraitin sərt reallığı ilə üzləşən Çin öz siyasətini vaxtında korrektə etmiş və iri dövlətlərlə münasibətlərə xüsusi diqqət yetirərək, qonşu dövlətlərlə xoş qonşuluq və dostluq münasibətlərini möhkəmləndirib müstəqil və sərbəst xarici siyasət yürütməyə başladı. Bu siyasət 5 əsas prinsipə əsaslanırdı: suverenlik və ərazi bütövlüyünə qarşılıqlı hörmət, qarşılıqlı hücum etməmək, bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq, bərabərlik və qarşılıqlı mənfəət, sülh şəraitində yaşamaq [5, s.543].

Xarici siyasət doktrinasının yeni və köhnə yanaşmaları arasında uyğunluq öz əksini ÇXR-in XVI qurultayında tapmışdır. Pekin bir tərəfdən, xarici vəziyyəti Çin islahatlarının həyata keçirilməsi üçün əlverişli kimi xarakterizə edərək beynəlxalq münasibətlərə daxil olmaq və bunun əsasında dünyanın güc mərkəzləri ilə əməkdaşlığa hazır olduğunu qeyd etmişdir. Digər tərəfdən, kökü Çinin beynəlxalq hegemonluğa qarşı mübarizədə inkişaf etməkdə olan dövlətlərin lideri rolunda çıxış etməyə cəhd göstərdiyi yaxın keçmişə söykənən tezislər səslənmişdir. Qurultay müasir beynəlxalq siyasi və iqtisadi nizamı "ədalətsiz" və "kökündən dəyişməmiş" kimi xarakterizə etdi.

Çinin xarici siyasətinin möhkəmləndirilməsində 2001-ci il 11 sentyabr hadisələri mühüm rol oynadı. ABŞ əleyhinə ilk Çin reaksiyası gözlənilən idi: Çin öz ərazisində terrorizmlə mübarizə aparacaq. Amma sonra Pekin anladı ki, ABŞ-ı müdafiə etməklə çox şey uda bilər. Nəticədə ABŞ-ın Əfqanıstanda hərbi əməliyyatlarına siyasi dəstək göstərmiş, bunun əvəzində Çinin şimal-qərb rayonlarının stabilliyinə hədə törədən Şərqi Türküstanın azad edilməsi cəbhəsi təşkilatının terrorist qruplar siyahısınaa daxil edilməsinə nail olmağa çalışmışdır.

Çinə müasir dünya arxitekturasının formalaşdırılmasında əsas rol oynamağa iddialı olan dövlət kimi yanaşaraq, "Çinin öz sərhədlərindən kənara çıxmaq" strategiyasının dörd əsas vektorunu ayırmaq olar.

Birincisi, bu, nüvə hərbi potensialının artırılması, silahların yeni formalarının yaradılması, kosmosun mənimsənilməsi proqramının sərbəst inkişafı, müasir dünyəvi elmi-texniki parametrlərə çıxış vasitəsilə ABŞ-ın "strateji qüvvə"si və "aqressivlik potensialı"nın qarşısının alınmasıdır;

İkincisi, Çinin artıq üzvü olmadığı təşkilatlarda (BMT) beynəlxalq institutlarda fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi və mühüm dünya strukturları olan "Böyük yeddilər-səkkizlər", NATO, həmçinin, Avropa İttifaqı ilə dialoqların genişləndirilməsi;

Üçüncüsü, regional istiqamətlərdə: Şimal-Şərqi Asiya, Mərkəzi Asiya, Cənub-Şərqi Asiya, Afrika və Latın Amerikası istiqamətlərində aktivliyin artırılması;

Dördüncüsü, qonşularla sülh və mehriban qonşu münasibətlərinin formalaşması, problemlərin əvvəlki üsullarla həlli, problemin həllinin nəzərdə tutulmadığı hallarda onun sonraya saxlanılmasını nəzərdə tutan əvvəlki rəhbərlik siyasətinin davam etdirilməsi.

Nəticə. Son bir neçə il ərzində ABŞ və ÇXR arasında bir sıra məsələlərdə gərginliyin şahidi olmaqdayıq. İkitərəfli münasibətlər xüsusilə, yarım əsr ərzində ziqzaqvari inkişaf etsə də, son 20 ilin nəticələrinə baxsaq, Çinin iqtisadi yüksəlişi ilə əlaqədar olaraq daha da kəskinləşmişdir. Ancaq iqtisadi problemlərlə yanaşı, demokratiya, insan haqları, Tayvan məsələsi, Cənubi Çin dənizində yerləşən mübahisəli adalar akvatoriyası və s. məsələlər münasibətlərə xələl gətirən əsas amillərdəndir. Qeyd edək ki, ABŞ Prezidenti Co Bayden və Çinin dövlət başçısı Si Cinpin arasında mütamadi olaraq bu və ya digər məsələlər ilə əlaqədar gərginliyi aradan qaldırmaq məqsədilə telefon söhbətləri aparılır ki, bu da həm ikitərəfli münasibətlərinin inkişafına, həm də dünya düzəninin təhlükəsiz və sabit qalmasına şərait yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Pekcan C.R. Çinin uluslararası sisteme bakışı ve ABD'ye yönelik dış politikası. İstanbul: Çanakkale, 2015, 236 s.
2. Wanli Y.G. Breaking the Cycle: Sino-US Relations under George W. Bush Administration. Washington: Phoenix, 2009, 81 p.
3. Fewsmith J.R. The Impact of the Kosovo Conflict on China's Political Leaders and Prospects for WTO Accession // Wall Street J. New York: Hudson, 2001, 42-45 p.
4. Rüzgar S.A. Askeri, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla Çin-ABD ilişkilerinin dönüşümü. Kayseri: Altınlar, 2017, 107 s.
5. Abbasbəyli A.N. Dünya siyasəti. Bakı, Nurlar nəşriyyatı, 2011, 584 s.

ХАЙЯМ ИСМАИЛЗАДЕ
Бакинский Государственный Университет,
Кафедра международных отношений,
Доктор философских наук, и.о. доцента

ИЗМЕНЕНИЯ, ПРОИЗОШЕДШИЕ В РЕЗУЛЬТАТЕ ОСЛАБЛЕНИЯ АМЕРИКАНО-КИТАЙСКИХ ОТНОШЕНИЙ В 1990-Е Г.

В статье предоставлена информация об изменениях, произошедших после окончания «холодной войны» в конце XX века на фоне обострения и ослабления двусторонних отношений США и КНР. В качестве причины этого указываются нарастание глобальной угрозы в

связи с распадом СССР, изменения, произошедшие в европейской политике и борьба в современной мировой политике за многополярность, что было всесторонне изучено.

Ключевые слова: США, КНР, XX век, Азиатско-Тихоокеанское Экономическое Сотрудничество (АТЭС), Международный Валютный Фонд, Всемирный Банк, холодная война, двусторонние отношения, глобализация, многополярная система.

KHAYYAM ISMAYILZADEH
Baku State University,
Department of International Relations,
Doctor of Philosophy in Political Science, Acting Associate Professor

CHANGES THAT OCCURRED AS A RESULT OF THE WEAKENING OF US-PRC RELATIONS IN THE 1990S

The article provides information about the changes that took place against the background of escalation and weakening of USA-PRC bilateral relations after the end of the Cold War at the end of 20th century. The increase of global threat due to the collapse of the USSR, changes in European politics and the fight for a multipolar system in modern world politics, which were indicated as reasons for this, were comprehensively researched.

Keywords: USA, PRC, 20th century, Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), International Monetary Fund, World Bank, cold war, bilateral relations, globalization, multipolar system.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 21 sentyabr 2023-cü il.
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 05 oktyabr 2023-cü il.
Rəyçilər: s.e.f.d. Fərhad Hüseynov, t.e.d. Sevinc Yusifzadə.